Johan Arts, Dion van Staveren

Beheerdersdag 25 september 2026

Bosgroepen

Het opsporen van autochtone bomen en struiken in Limburg

Aanleiding

provincie limburg
gesubsidieerd door de Provincie Limburg

Gefinancierd door de Europese Unie
NextGenerationEU

- TBO’s hebben opgave in aanleg nieuwe bossen, natuurherstel en landschappelijke beplantingen
- Diversiteit in genetisch uitgangmateriaal is voor sommige soorten beperkt
- Verbeteren kwantiteit en kwaliteit bronmateriaal richting kwekers
- Waardestelling van gebieden in Limburg updaten (A-locaties bos)
- Verbreden en verdiepen kennis van het thema in de provincie

Waar zijn we begonnen?

Eerst moesten we weten waar de autochtone bomen **zouden kunnen** staan..

Waar zijn we begonnen?

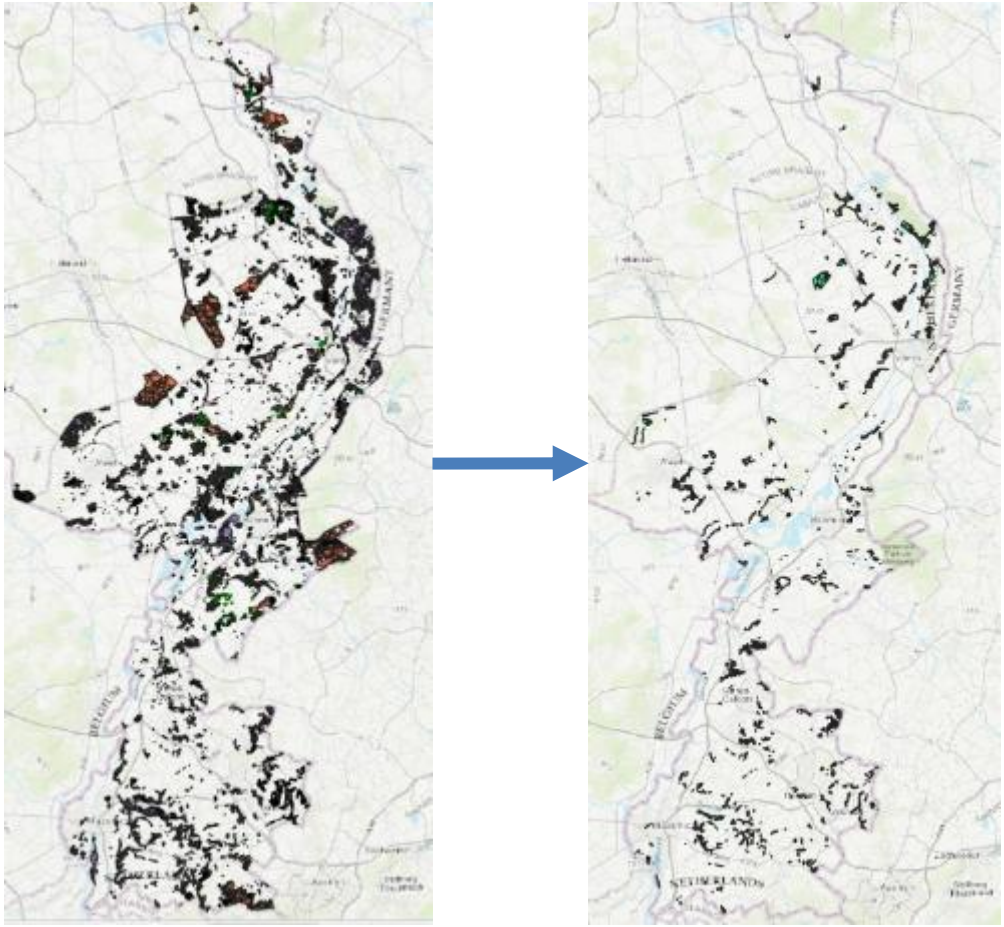
Alle bossen van alle eigenaren in Limburg doorlopen is alleen wat veel werk..

Filter: Kaart Groen Erfgoed

Gelukkig had Bert Maes al veel voorwerk gedaan in de **Kaartlaag Groen Erfgoed**

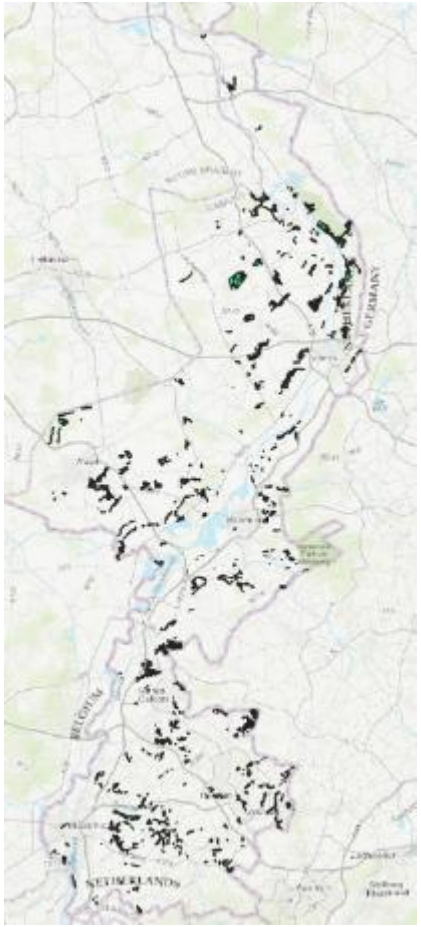

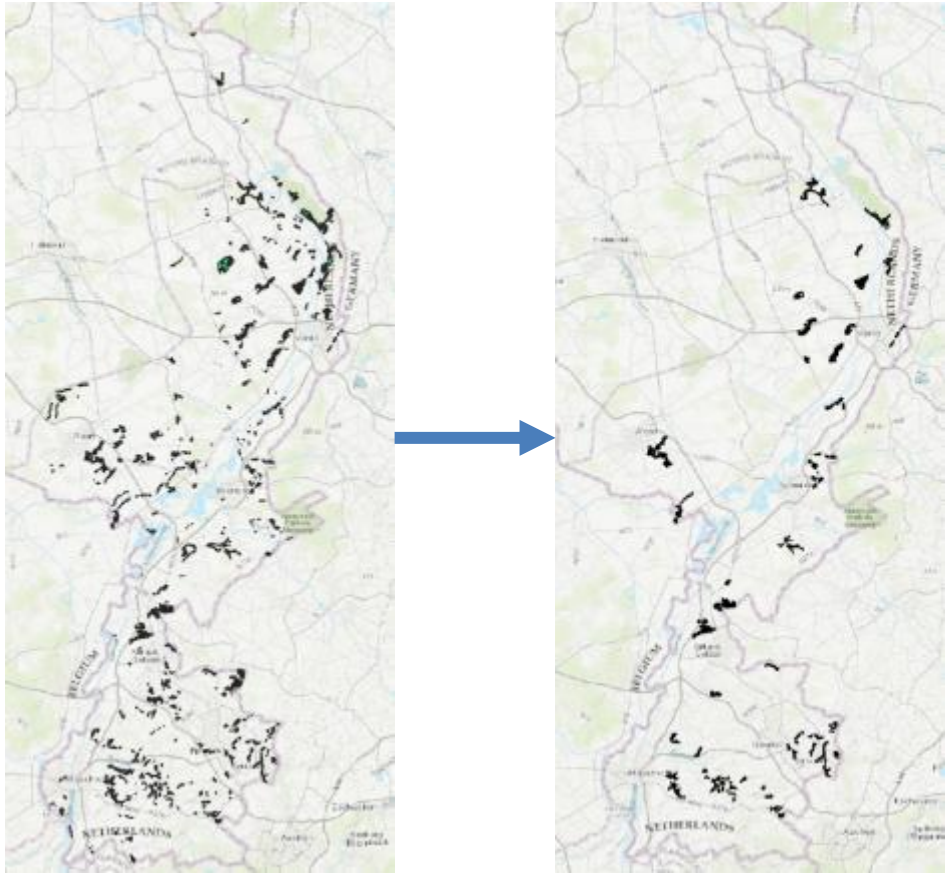

GERMANY
BELGIUM
NETHERLANDS

Filter: screening oude kaarten

5000 hectare is nog steeds veel bos..

- Screening met Ferrariskaart (1775), Tranchotkaarten (begin 19e eeuw), topokaarten vanaf 1850-heden) voor grotere aaneengesloten stukken die permanent bos/boslandschap zijn geweest: **‘De krenten uit de pap’**

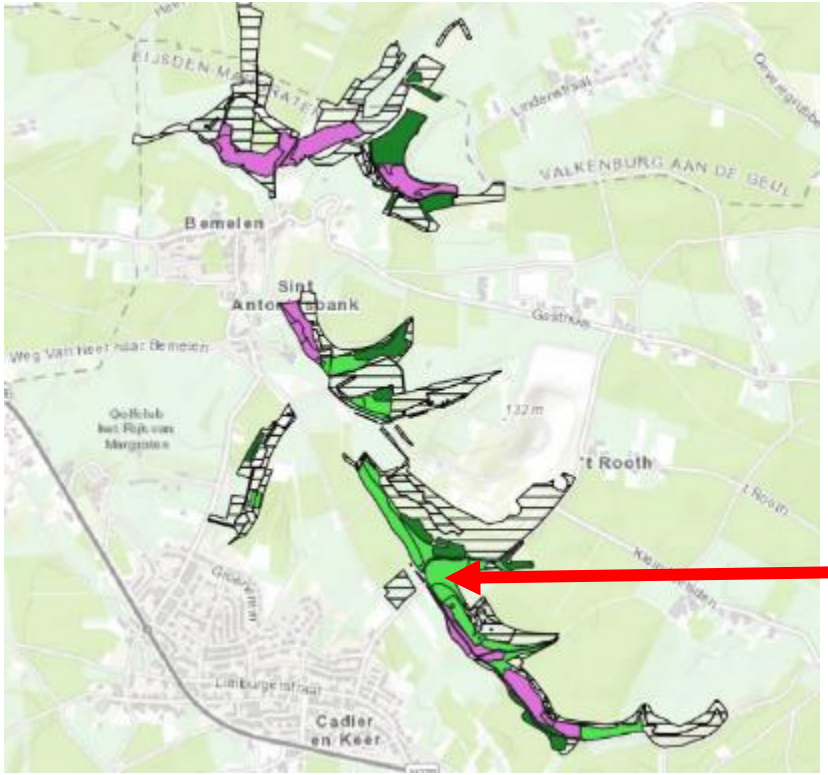
Van ca. 5000 naar ca. 2000 Ha

Filter: Eerste bosstatistiek

2000 hectare verder onderverdelen in types uit de Eerste Bosstatistiek (1938-1942)

Type 1e bosstatistiek	Ha
Hakhout	388
Opgaand Loofhout	483
(boom)Heide	56
Naaldhout, riet, zand	226

Filter: Eerste bosstatistiek

1e_bosstat_Hakhout
1e_bosstat_OverigLoofhout
1e_bosstat_heide
1e bosstat_naald_riet_zand
Eerste selectie

Grote stukken voormalig hakhoutbos: meest kansrijk voor autochtone bomen

Extra check

Dat het oud bos is dat in de jaren ‘40 nog hakhout was, wil niet zeggen dat het nu nog uit doorgegroeide hakhoutstoven bestaat: gesprek voeren met beheerders of vraag bosstructuurkarteringen op voor aanwezige soorten

Volgende stap

Toen konden we naar buiten!

Volgende stap

Toen konden we naar buiten!

Maar wie? Zeer beperkte groep mensen met de juiste kennis.

Volgende stap

Toen konden we naar buiten!

Maar wie? Zeer beperkte groep mensen met de juiste kennis.

Via TBO’s en uitgebreide zoektocht verder in het netwerk 5 inventarisatoren ‘in spe’ gevonden.

En toen het veld in met de
experts om héél veel te leren

Veldseizoen 2025

- Uiteindelijk ca. 750 hectare bezocht en op 440 hectare opnames van de autochtone bomen en struiken gemaakt.
- Daarvan zijn ca. 325 hectare ook al **gevalideerd** en klaar voor eventuele opname op de kaart groen erfgoed.

Het is een complex proces om tot een oordeel over autochtoniteit te komen, inventarisatoren hebben grote gebieden doorgekamd en opnames gemaakt op de gebieden met autochtone bomen en struiken, deze zijn daarna met experts gevalideerd.

In deze gebieden hebben we de volgende potentiële rassenlijstlocaties gevonden:

Soort (totaal 16)	Nederlandse naam	Aantal (totaal 31)
Alnus glutinosa	Zwarte els	2
Betula pendula	Ruwe berk	1
Betula pubescens	Zachte berk	2
Carpinus betulus	Haagbeuk	2
Cornus sanguinea	Rode kornoelje	1
Corylus avellana	Hazelaar	1
Crataegus monogyna	Eenstijlige meidoorn	1
Fagus sylvatica	Beuk	1
Fraxinus excelsior	Gewone es	1
Populus tremula	Ratelpopulier	1
Prunus spinosa	Sleedoorn	1
Quercus petraea	Wintereik	3
Quercus robur	Zomereik	10
Rhamnus frangula	Sporkehout	2
Tilia cordata	Winterlinde	1
Viburnum opulus	Gelderse roos	1

Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN)

- Verwerkt de aanvragen voor de rassenlijst;
- Binnen dit project screening van bestaande inventarisatiedata: 10-20 extra locaties voor Limburg toe te voegen;
- Genetisch onderzoek linde en esdoorn binnen het dit project: wat zeggen genen over diversiteit en autochtoniteit?
- Partner in opstellen van de beheernotities voor genenbehoud.

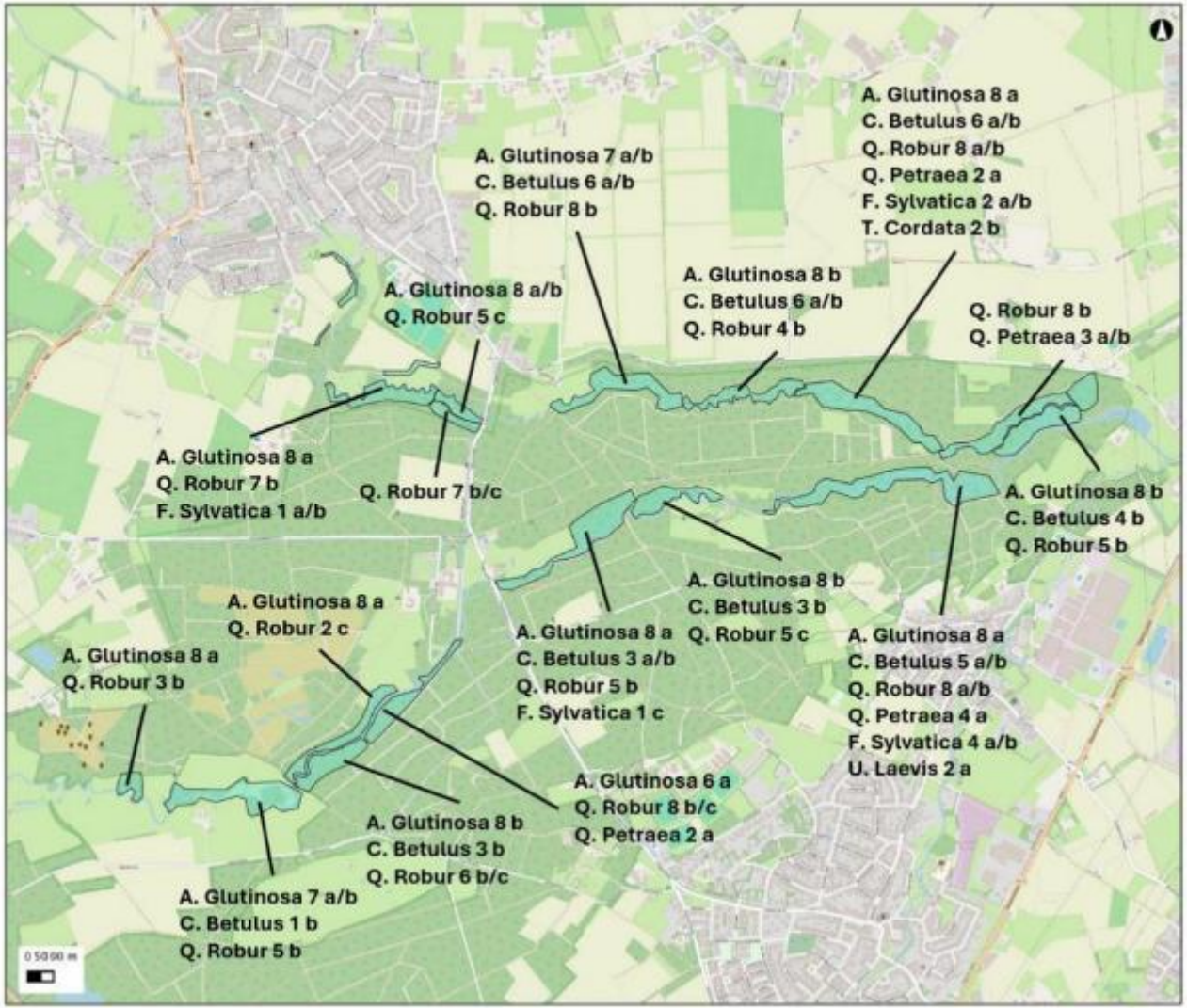
1. Cytisus scoparius, Herkenbosch-01 NL.SI.3.5.07-01, Roerdalen, Meinweg
2. Frangula alnus, Roerdalen-02 NL.SI.3.5.20-02, Roerdalen, Meinweg
3. Genista tinctoria, Voerendaal-01 NL.SI.3.6.22-01 Voerendaal, Vrakelberg (nieuwe soort voor de rassenlijst bomen)
4. Sorbus aucuparia, Vaals-01 NL.SI.3.6.04-01 (Holset, Holsetterbos)
5. Ribes rubrum, Margraten-01 NL.SI.3.6.17-01 & 02 (Eijsderbos Savelsbos)

Beheernotities: Casus Leudal

- Concept van CGN: met eigenaren samen het bos in om samen een praktisch ingestoken notitie op te stellen voor beheer gericht op behoud genetische diversiteit in een soort.
- Wat zijn de kansen, wat zijn de knelpunten, wat speelt er in het gebied -> maatwerk

Legenda

Percelen

Betekenis Tansley-schaal en autochtoniteitsscores

***Abundantie*: mate van presentie** wordt weergegeven volgens de Tansley-schaal (naar Maes, 1993)
1= zeldzaam, één exemplaar
2= schaars of zeldzaam verspreid
3= hier en daar
4= lokaal frequent
5= frequent
6= lokaal veel voorkomend/abundant
7= zeer veel/abundant
8= lokaal dominant, plaatselijk overheersend
9= co-dominant/dominant

***Autochtoniteit*:** van iedere soort wordt het **autochtone karakter** aangegeven (Maes, 2002). Hierbij betekent:
a = vrijwel zeker autochtoon
b = waarschijnlijk autochtoon
c = mogelijk autochtoon
arc = archeofyt
s = spontaan
p = aangeplant
ap = aanplant autochtoon

Quercus petraea - wintereik

Populatie-status:

Schatting populatiegrootte	Leeftijdsopbouw	Vitaliteit	Effectieve natuurlijke verjonging
100-150 volwassen individuen	Vooral oude hakhoutstoven aanwezig. Massale kiemlaag, maar beperkte doorgroei. Enkele exemplaren in tussengeneratie aanwezig.	7 (schaal 1-10). Wisselend; op sommige plekken goed, op andere plekken geen volle kronen.	Nagenoeg afwezig. Massaal zaailingen, doorgroei blijft uit.

Bedreigingen voor behoud populatie:
- Het bos wordt steeds donkerder, waardoor verjonging uitblijft.
- De bever ringt veel eiken en zorgt zo voor sterfte van volwassen exemplaren.
- Wildvraat kan een bedreiging zijn voor de verjonging.

Kansen voor behoud populatie:
- Het Leudal kent een zodanig oppervlak dat grote vlaktes die nodig zijn voor eiken verjonging gecreëerd kunnen worden.
- Er zijn grote stukken productiebos, die richting natuurbos worden omgevormd, hier kan eikenverjonging gestimuleerd worden.

Noodzaak tot ingrijpen
- Ja, de vitaliteit van de populatie is beperkt en de populatie neemt af door toedoen van de bever. Versterking is daardoor wenselijk.

Advies beheermaatregelen:
- Natuurlijke verjonging stimuleren, vooral op de hogere delen, door het creëren van licht. Vervolgens de verjonging beschermen tegen wildvraat en de bever.
- In verjongingsvakken de eik bevoordelen en ongewenste soorten verwijderen, vooral de Amerikaanse vogelkers in de gaten houden, aangezien deze kan gaan domineren.
- Gaas om vitale volwassen wintereiken zetten, zodat de bever ze niet kan ringen.

Aandachtspunten voor beheer:
- Bij aanplant kan de keuze voor groter plantsoen voordelig zijn, omdat deze individuen minder concurrentie ervaren en daardoor minder nazorg of aanvullende bevoordeling op de andere verjonging nodig hebben.
- Zorg bij aanplant voor een lokale autochtone herkomst.
- Rondom de huidige massale verjonging, vanwege het mastjaar van 2025, kan mogelijk een raster worden geplaatst, waarna gemonitord wordt of dit leidt tot betere doorgroei.

Relevante achtergrondinformatie
- Er zijn grotere populaties van wintereik te vinden in Nederland. Het lijkt echter wel één van de weinige plekken in Limburg waar een oogstbare populatie wintereik te vinden is.

Beheernotities: Casus Leudal

- Eigenaren worden enthousiast – voelen zich verantwoordelijk
- Samen een beheerplan maken in plaats van een plan opgelegd krijgen geeft verantwoordelijkheidsgevoel
- Het waarom beklijft beter

Welke opgaves zijn er nog?

- Limburg heeft veel landschapselementen, vaak met lichtbehoevende soorten die in de oude boskernen verdwenen zijn, en waar juist veel vraag naar is voor autochtoon plantsoen
- Beheer van autochtone populaties staat nog in de kinderschoenen: we maken in dit project enkel een kleine start

Welke opgaves zijn er nog?

- Meer rassenlijstlocaties is het middel, een groter en genetisch meer divers aanbod autochtoon plantsoen het doel
- Specialisme verder verspreiden en duidelijk maken wie kan helpen een beheerplan op te stellen
- Kwekers opleiden voor oogst, dit ook gedecentraliseerd organiseren -> lokale initiatieven

Bosgroepen

Het woord aan jullie:
Ideeën, tips, ervaringen?

Bosgroepen

